

Lišenje roditeljske skrbi

Šimunović, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:680299>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-01**



Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)



REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Student:
Lorena Šimunović

ZAVRŠNI RAD

Lišenje roditeljske skrbi

Mentor:
izv. prof. dr. sc. Barbara Preložnjak

Zagreb, 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Lorena Šimunović pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Lorena Šimunović v.r.

SAŽETAK

Ovaj rad obrađuje temu lišenja prava na roditeljsku skrb, s naglaskom na povijesni razvoj te suvremeno uređenje i analizu relevantnih odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske.

U prvom dijelu rada daje se kratak uvod u temu dok drugi dio pokriva povijesni razvoj ove mjere. U trećem dijelu analizira se suvremeno uređenje lišenja roditeljske skrbi, uključujući pretpostavke za donošenje mjere, tko može predložiti ovu mjeru, te kako se provodi sudski postupak. Također se obrađuje zaštita prava djeteta tijekom i nakon postupka lišenja roditeljske skrbi.

Četvrti dio rada fokusira se na analizu odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske vezanih uz lišenje roditeljskih prava. Ovdje su detaljno analizirane tri odluke (U-III-2342/2022, U-III-6685/2021 i U-III-249/2022).

Rad se zaključuje sumiranjem rezultata analize i zaključcima vezanim uz pravni okvir i zaštitu prava djeteta u kontekstu ove mjere.

Ključne riječi: dijete, roditelj, roditeljska skrb, prava, dužnosti

Sadržaj

1. UVOD	1
2. POVIJESNI RAZVOJ MJERE LIŠENJA PRAVA NA RODITELJSKU SKRB.....	2
3. SUVREMENO UREĐENJE MJERE LIŠENJA PRAVA NA RODITELJSKU SKRB....	4
3.1. Pretpostavke za donošenje mjere.....	6
3.2. Predlagatelji.....	7
3.3. Sudski postupak i donošenje odluke.....	8
3.4. Zaštita prava djeteta tijekom i nakon postupka	9
4. ANALIZA ODLUKA USTAVNOG SUDA RH VEZANIH UZ LIŠENJE PRAVA NA RODITELJSKU SRB	
4.1. Odluka Ustavnog suda br. U-III-2342/2022.....	9
<i>4.1.1. Činjenično stanje.....</i>	<i>9</i>
<i>4.1.2. Ocjena Ustavnog suda.....</i>	<i>10</i>
4.2. Odluka Ustavnog suda br. U-III-6685/2021.....	11
<i>4.2.1. Činjenično stanje.....</i>	<i>11</i>
<i>4.2.2. Ocjena Ustavnog suda.....</i>	<i>12</i>
4.3. Odluka Ustavnog suda br. U-III-249/2022.....	12
<i>4.3.1. Činjenično stanje.....</i>	<i>12</i>
<i>4.3.2. Ocjena Ustavnog suda.....</i>	<i>13</i>
5. ZAKLJUČAK	15
LITERATURA.....	18

1. UVOD

Obitelj je osnovna društvena zajednica, te je kao takva pod osobitom zaštitom države.¹ U Republici Hrvatskoj odnosi među članovima obitelji pravno su regulirani. Od važnosti za ovaj rad regulacija je odnosa roditelja i djece te pravna zaštita djeteta. Regulacija odnosa između roditelja i djeteta s naznakom na zaštitu prava djeteta uređuje se već za vrijeme Federativne Narodne Republike Jugoslavije kada se donosi Osnovni zakon o odnosima roditelja i djece kojima se regulira dužnost roditelja skrbiti o pravima svoje djece. S osamostaljenjem Republike Hrvatske nastavlja se razvoj zaštite prava djeteta kroz Ustav iz 1990. članak 63. kojim je propisana dužnost roditelja odgajati svoju djece te ih uzdržavati i školovati. U skladu s tim Ustavnim odredbama donosi se Obiteljski zakon koji detaljnije regulira zaštitu prava djeteta te se nekoliko puta izmjenjuje. Dakle zaštita prava djeteta dužnost je roditelja, ali i države te ona pravnim normama Obiteljskog zakona propisuje mjere kojima se štite prava i dobrobiti djeteta od kojih je jedna lišenja prava na roditeljsku skrb što je i tema ovog rada.

Mjera lišenja prava na roditeljsku skrb jedna je od represivnih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u nadležnosti suda. Ova mjera donosi se kada su sve blaže intervencije u obiteljski život već iscrpljene te nisu dovele do napretka u zaštiti prava i dobrobiti djeteta. Svrha izricanja ove mjere potpuno je onemogućiti roditelja u ostvarivanju bilo kakvih sadržaja roditeljske skrbi zbog njihovih izrazito štetnih postupaka prema djetetu.²

U ovom radu kroz analizu relevantne literature, zakonskih odredbi i stvarnih slučajeva iz prakse prikazat će se povijesni razvoj mjere lišenja prava na roditeljsku skrb te njezino uređenje kroz važeći Obiteljski zakon te će istražiti doprinosi li doista mjera lišenja prava na roditeljsku skrb učinkovitoj zaštiti prava djeteta.

¹ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 85/10, 5/14, članak 62.

² Hrabar, D.; Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019. str. 110.

2. POVIJESNI RAZVOJ MJERE LIŠENJA PRAVA NA RODITELJSKU SKRB

Godine 1974. ustavnim izmjenama Federativne Republike Jugoslavije stekle su zakonodavnu samostalnost, Osnovni zakon o odnosima roditelja i djece kao savezni zakon primjenjivao se sve dok 1978. nije donesen Zakon o braku i porodičnim odnosima.³

Zakonom o braku i porodičnim odnosima uređuju se odnosi roditelja i djece kao i dužnosti i ovlaštenja organa starateljstva odnosno današnjeg Hrvatskog zavoda za socijalni rad.⁴

U članku 92. ovog zakona propisana je mjera lišenja prava na roditeljsku skrb, predviđena je u slučajevima kada roditelj zlorabljuje roditeljsko pravo ili grubo zanemaruje izvršavanje svojih roditeljskih dužnosti. Ova mjera izreći će se u izvanparničnom postupku, a kao razlozi za njeno donošenje navode se napuštanje djeteta, ponašanje roditelja kojim pokazuje da dulje od 6 mjeseci ne brine o djetetu s kojim ne živi ili je potpuno zanemario brigu za osnovne životne potrebe djeteta s kojim živi propisanog stavkom 2. istog članka. Roditelja se može lišiti prava na roditeljsku skrb u odnosu na jedno dijete ili svu djecu.

Članak 93. Zakona o braku i porodičnim odnosima navodi tko ima pravo pokrenuti postupak donošenja mjere lišenja prava na roditeljsku skrb, a to su drugi roditelj ako ima roditeljsko pravo, organ starateljstva ili javni tužilac. Organ starateljstva pokreće postupak ako sazna da su se ispunile pretpostavke za lišenje roditeljske skrbi te je njegova dužnost poduzeti mjere za zaštitu dobrobiti djeteta u slučaju opasnosti od zlorabotrebne roditeljske dužnosti.

Ako organ starateljstva pokreće postupak pred sudom u postupku se pojavljuje kao stranka te se kao stranka može pridružiti i postupku koji je pokrenula druga osoba sukladno čl. 306. navedenog zakona. Člankom 310. propisuje se dužnost organa starateljstva prikupiti podatke o osobnim i porodičnim prilikama djece i stranka u postupku ako je to potrebno za donošenje odluke.

³ Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Irena Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., Obiteljsko pravo, Zagreb, 2021. str. 178.

⁴ Zakon o braku i porodičnim odnosima, Narodne novine br. 11/78., 27/78., 45/89., 51/89. - službeni pročišćeni tekst, 59/90., 25/94., 162/98.

Ovim zakonom predviđa se i mogućnost vraćanja prava na roditeljsku skrb u slučaju da prestanu razlozi zbog kojih je lišen tog prava. Kako bi se dodatno zaštitila prava djeteta propisano je čl. 95. da se odluka o lišenju prava na roditeljsku skrb upisuje u maticu rođenih kao i u zemljišne knjige ako dijete ima neko pravo na nekretninama.

Iako je Zakon o braku i porodičnim odnosima detaljno regulirao mjeru lišenja prava na roditeljsku skrb, obiteljsko pravo u Republici Hrvatskoj počinje se dodatno razvijati od stjecanja potpune samostalnosti 1991. s naglaskom na poštivanje ljudskih prava. Ustavne odredbe iz 1990. imaju ključnu ulogu u razvoju obiteljsko-pravnih odnosa vezanih uz skrb roditelja za dijete s obzirom na to da se njima propisuje dužnost roditelja uzdržavati, školovati i odgajati svoju djecu.⁵

Obiteljskim zakonom iz 1998. člankom 85. uvodi se odgovornost roditelja za dobrobit djeteta te dužnost štiti osobne i imovinske interese djeteta.⁶ Za razliku od prethodnog Zakona o braku i porodičnim odnosima, Obiteljski zakon iz 1998. uvodi sustav djetetovih prava.

Člankom 115. istog zakona navode se pretpostavke za donošenje odluke lišenja prava na roditeljsku skrb. Navodi se da će se roditeljska skrb oduzeti odlukom suda u izvanparničnom postupku onom roditelju koji grubo zanemaruje roditeljske dužnosti i prava kao što je navedeno i u Zakonu o braku i porodičnim odnosima.

Izmjene zakona vidljive su u poimence nabrojanim pretpostavkama za lišenje prava na roditeljsku skrb te se one u Obiteljskom zakonu iz 1998. dodatno razrađuju te se dijele na *zlouporabu roditeljskih prava i dužnosti* kao što su tjelesno ili duševno nasilje nad djetetom, spolno iskorištavanje, izrabljivanje djeteta sileći ga na pretjerani rad ili na rad koji nije primjeren njegovoj dobi, dopuštanje djetetu uživanja u alkoholnim pićima, drogi ili drugim opojnim sredstvima, navodeći dijete na društveno neprihvatljivo ponašanje te *zanemarivanje roditeljskih dužnosti* i prava ako napusti dijete, ne skrbi dulje od 3 mjeseca o djetetu s kojim ne živi, ako u roku od godine dana ne stvori uvjete za zajednički život s djetetom koje je smješteno u drugu obitelj ili u dom za djecu bez opravdanog razloga, ako zanemaruje skrb za osnovne

⁵ Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Irena Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., op. cit. u bilj. 3, str. 178.

⁶ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 162/98

životne potrebe djeteta s kojim živi ili se ne pridržava mjera koje je donijelo nadležno tijelo radi zaštite prava i dobrobiti djeteta.

Kao mogući predlagatelji mjere za lišenje prava na roditeljsku skrb navode se drugi roditelj ili centar za socijalnu skrb. Te se propisuje dužnost obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava što nije bilo propisano ranijim Zakonom o braku i porodičnim odnosima.

Obiteljskim zakonom iz 2003. i 2007. dodatno se razrađuju odnosi roditelja i djece te prava djece⁷, a pretpostavke za lišenje prava na roditeljsku skrb ostaju jednake kao i u zakonu iz 1998.

Obiteljskim zakonom iz 2015. te izmjenama iz 2023. dodatno je razrađena mjera lišenja prava na roditeljsku skrb što će se i analizirati u daljnjem tekstu.

3. SUVREMENO UREĐENJE MJERE LIŠENJA PRAVA NA RODITELJSKU SKRB

„Roditeljska skrb najvažnije je osobno pravo i obveza roditelja.“⁸ Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda štiti se pravo na roditeljsku skrb odnosno da se javna vlast neće uplitati u ostvarivanje toga prava ostavljajući roditeljima mogućnost da samostalno odrede kako će odgajati svoje dijete u skladu s kojim načelima i vrijednostima.⁹ „Roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, s ciljem zaštite dobrobiti djeteta, osobnih i imovinskih interesa.“¹⁰ No kada roditelji tu svoju dužnost krše ili zlorabljuju nastaje dužnost države onemogućiti ostvarivanje roditeljskog prava.

Lišenje prava na roditeljsku skrb kao što je i uvodno navedeno represivna je mjera u nadležnosti suda kojom se nastoji zaštititi prava i dobrobit djeteta te se primjenjuje kada su blaže intervencije u obiteljski život već iscrpljene te nisu dovele do napretka u zaštiti djetetovih prava i dobrobiti. Ona je ujedno i najteža mjera koja se prema roditeljima može izreći, a tom mjerom prava na roditeljsku skrb moguće je lišiti oba roditelja ili samo jednog.

⁷ Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Irena Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., op. cit. u bilj. 3, str. 179.

⁸ Korać Graovac, A., Od zajedničkog do samostalnog ostvarivanja roditeljske skrbi i natrag – kako zaštititi prava djece i roditelja, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, VIII*, Zagreb, 2017., str. 51-73.

⁹ Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine - Međunarodni ugovori br. 18/97., 6/99. - proć. tekst, 8/99 - ispr., 14/02., 1/06. i 13/17., čl. 8. st. 2.

¹⁰ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23 čl. 91. (u daljnjem tekstu Obz'15)

Donošenjem ove mjere roditelju se oduzimaju sva prava vezana uz skrb za dijete kao što su briga o zdravlju, razvoju, oduzima mu se pravo zastupati dijete te upravljati njegovom imovinom.¹¹

Osim oduzimanja svih prava vezana uz dijete, roditelja se čl. 175. st. 2. Obiteljskog zakona dodatno sankcionira obvezom plaćanja uzdržavanja sve dok to dijete ne bude posvojeno. Tim se želi dodatno sankcionirati roditelja, ali i osigurati minimalnu podršku djetetu ako ono ne bude posvojeno.

Nadalje roditelj lišen roditeljske skrbi ne može se imenovati skrbnikom drugoj osobi niti on može posvojiti drugo dijete.¹² Ovakva odredba predstavlja logičan postupak sankcioniranja roditelja s obzirom na to da je pokazao nekompetentne roditeljske sposobnosti prema vlastitom djetetu stoga se ne može očekivati da će takva osoba predstavljati dobrog skrbnika za drugo dijete.

Mjera lišenja prava na roditeljsku skrb izriče se bez vremenskog ograničenja¹³ s obzirom na to da nije izvjesno hoće li se obiteljska situacija unaprijediti. Ipak dođe li do pozitivnih promjena postoji mogućnost vraćanja prava na roditeljsku skrb¹⁴ ako dijete već nije posvojeno.

Roditelj kojem je sudskom odlukom oduzeto pravo na roditeljsku skrb, iznimno može ostvarivati osobne odnose s djetetom ako takvi susreti ne ugrožavaju dodatno dobrobit djeteta. Ostvarivanje osobnih odnosa između roditelja i djeteta moguće je odobriti na prijedlog djeteta ili tog roditelja, a ako je to potrebno takvi susreti provodit će se u kontroliranim uvjetima kako se ne bi dodatno ugrozila dobrobit djeteta. Da bi se pokrenuo postupak lišenja prava na roditeljsku skrb i donijela odluka moraju postojati određene pretpostavke koje ću detaljnije analizirati u daljnjem tekstu.

¹¹ Hrabar, D., Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi, Zagreb, 2019., str. 193.

¹² Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Irena Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., op. cit. u bilj. 3, str. 256.

¹³ Ibid., str. 255.

¹⁴ Obz.'15 čl. 176

3.1. Pretpostavke za donošenje mjere

Pretpostavke za donošenje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb zakonodavac dijeli na opće i posebne. Opća pretpostavka regulirana je člankom 170. Obiteljskog zakona koji propisuje da će se roditelja lišiti prava na roditeljsku skrb ako se utvrdi da roditelj grubo zloupotrebljava i krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava.¹⁵

Nakon opće pretpostavke navode se i posebne pretpostavke za izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb u članku 171. Obiteljskog zakona, a one su napuštanje djeteta, izloženost djeteta nasilju među odraslim članovima obitelji, ako bi na temelju izvješća Hrvatskog zavoda za socijalni rad proizlazilo da roditelj ne poštuje mjere, odluke i upute koje je prethodno donio Hrvatski zavod za socijalni rad ili sud radi zaštite prava i dobrobiti djeteta, te ako bi na temelju tog izvješća i procjene Hrvatskog zavoda za socijalni rad proizlazilo kako bi povratak djeteta u obitelj nakon provedene mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta predstavljao opasnost za život, razvoj i zdravlje djeteta te ako su mentalne sposobnosti roditelja ograničene toliko da nije u stanju ostvarivati niti jedan sadržaj roditeljske skrbi čime bi se ugrožavala dobrobit djeteta.

Zakonom o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona iz 2023. godine došlo je do promjene u pogledu posebnih pretpostavki za lišenje prava na roditeljsku skrb. U ranijem zakonu postojala je mogućnost oduzimanja roditeljske skrbi na temelju pravomoćne presude kojom je roditelj osuđen za određena kaznena djela počinjena na štetu vlastitog djeteta. Ta kaznena djela obuhvaćala su djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, djela protiv braka, obitelji i mladeži (s određenim iznimkama kao što su povreda dužnosti uzdržavanja, oduzimanje djeteta, promjena obiteljskog stanja), te kaznena djela protiv života i tijela, kao i kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Međutim, izmjenama iz 2023. navedena odredba je uklonjena.

¹⁵ Obz.'15 čl. 170.

3.2. Predlagatelji

Nakon što je utvrđeno da pretpostavke za lišenje roditeljske skrbi u određenom slučaju postoje potrebno je pokrenuti postupak. Obiteljski zakon čl. 132. propisuje: „Svatko je dužan prijaviti Hrvatskom zavodu za socijalni rad povredu djetetovih osobnih i imovinskih prava. Povreda osobnih prava podrazumijeva osobito: tjelesno ili mentalno nasilje, spolne zlouporabe, zanemarivanje ili nehajno postupanje, zlostavljanje ili izrabljivanje djeteta.“ Slijedom navedenog ako je netko upoznat da se djetetova prava krše ima obvezu takvo ponašanje prijaviti Hrvatskom zavodu za socijalni rad koji će sukladno prijavi ispitati ozbiljnost navoda prijavitelja te u skladu s tim poduzeti radnje koje su u dobrobiti djeteta.¹⁶

Izvanparnični postupak za lišenjem roditeljske skrbi pokreće se na prijedlog djeteta, roditelja, Hrvatskog zavoda za socijalni rad ili državnog odvjetnika za mladež.¹⁷

Ako se postupak pokreće na inicijativu Hrvatskog zavoda za socijalni rad dužan je dostaviti nalaz i mišljenje¹⁸ o zlouporabi roditeljske skrbi na temelju čega inicira svoj prijedlog za lišenje roditeljske skrbi. Ako se postupak pokreće na inicijativu roditelja ili djeteta Hrvatski zavod za socijalni rad pojavljuje se kao pomoćno tijelo suda te je njegova obveza u roku od 8 dana sukladno čl. 356 Obiteljskog zakona dostaviti po pozivu suda izvješće i procjenu te dostaviti podatke o obiteljskim, imovinskim i socijalnim prilikama stranaka.¹⁹

Ako taj postupak pokreće državni odvjetnik za mladež njegova dužnost je priložiti pravomoćnu presudu iz koje je vidljivo da je postupanje roditelja koje je ujedno i kazneno djelo za koje je pravomoćno osuđen temelj za lišenje roditeljske skrbi.²⁰

¹⁶ Obz.'15 čl. 132.

¹⁷ Obz.'15 čl. 172.

¹⁸ Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Irena Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., op. cit. u bilj. 3, str. 254.

¹⁹ Obz.'15 čl. 356.

²⁰ Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Irena Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., op. cit. u bilj. 3, str. 255.

3.3. Sudski postupak i donošenje odluke

Nakon što sud zaprimi prijedlog za lišenje prava na roditeljsku skrb pokreće izvanparnični postupak u kojem donosi odluku u obliku rješenja. Stranke u postupku su dijete, roditelj, Hrvatski zavod za socijalni rad te državni odvjetnik za mladež ako je pokrenuo taj postupak.

Postupci kojima se štite osobna prava djeteta kao što je lišenja prava na roditeljsku skrb žurni su postupci te se sukladno tome prvo ročište mora održati u roku od petnaest dana od dana pokretanja postupka, a ako se mjera donosi bez održavanja ročišta, mora se donijeti i otpremiti u roku od petnaest dana od pokretanja postupka. Prekoračenje ovog roka dopušteno je u iznimnim situacijama samo zbog bitnih razloga.²¹

Sud može po službenoj dužnosti u postupku odlučivanja o lišenju prava na roditeljsku skrb odrediti mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi kao privremenu mjeru ovisno o okolnostima slučaja.²²

U postupku će se djetetu dodijeliti poseban skrbnik za kojeg se smatra da će biti nepristran u postupku te zastupati najbolji interes djeteta te će se dijete po završetku postupka upoznati s donesenom odlukom putem zakonskog zastupnika.²³

Rješenjem kojim se odlučuje o lišenju prava na roditeljsku skrb može se i odlučiti o ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom ako je to u iznimnim okolnostima potrebno kao i o uzdržavanju djeteta od strane roditelja ako je to posebni skrbnik djeteta ili Hrvatski zavod za socijalni rad u ime djeteta zahtijevao.²⁴

Kad Hrvatski zavod za socijalni rad zaprimi pravomoćnu odluku suda o lišenju prava na roditeljsku skrb, stručni tim zavoda donosi zaključak o najboljem obliku dugotrajne skrbi za dijete.²⁵

²¹ Obz.'15 čl. 347.

²² Obz.'15 čl. 173.

²³ Obz.'15 čl. 130 st. 3.

²⁴ Obz.'15 čl. 174.

²⁵ Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, Narodne novine, br. 123/15, 87/22, čl. 20.

3.4. Zaštita prava djeteta tijekom i nakon postupka

Kako bi se zaštitila prava djeteta u tijeku postupka Obiteljski zakon propisuje pravo djeteta na saslušanje u tijeku postupka te izražavanje mišljenja relevantnih za postupak.²⁶ Mišljenje djeteta uzeti će se u obzir sukladno njegovoj dobi i zrelosti.²⁷ Pravo djeteta je i biti informiran o okolnostima važnim za postupak kao što su tijekom postupka te mogući ishod.

Kako bi se zaštitila prava djeteta nakon postupka Obiteljski zakon člankom 177. propisuje da: „Pravomoćnu odluku o lišenju i vraćanju prava na roditeljsku skrb sud dostavlja nadležnom matičaru radi upisa u maticu rođenih djeteta i roditelja i ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa radi vođenja očevidnika o osobama koje su lišene prava na roditeljsku skrb, a ako dijete ima neko pravo na nekretninama, odluka će se dostaviti i zemljišnoknjižnom odjelu općinskog suda radi zabiljezbe.“ Nakon punoljetnosti djeteta podaci o lišenju prava na roditeljsku skrb neće se iskazivati u ispravama iz matice rođenih djeteta.

4. ANALIZA ODLUKA USTAVNOG SUDA RH VEZANIH UZ LIŠENJE PRAVA NA RODITELJSKU SRB

4.1.Odluka Ustavnog suda br. U-III-2342/2022

4.1.1. Činjenično stanje

Postupak radi lišenja prava na roditeljsku skrb pokreće Hrvatski zavod za socijalni rad. Na strani podnositelja vidljiva je ugroza djetetovog psihofizičkog i socijalnog razvoja, dok je majka ocijenjena kao osoba koja ne pokazuje interes za dijete s obzirom na to da ne kontaktira dijete i ne surađuje s Hrvatskim zavodom za socijalni rad. Postupak za lišenjem roditeljske skrbi pokrenut je jer su roditelji grubo zanemarivali svoju dužnosti. Prvostupanjski i drugostupanjski sud svoju odluku temelje na dokumentaciji Hrvatskog zavoda za socijalni rad. U postupku nisu saslušani roditelji ni dijete te predlagatelj podnosi ustavnu tužbu u kojoj ističe povredu prava

²⁶ Obz.'15 čl. 360.

²⁷ Obz.'15 čl. 86. st. 2.

na osobni i obiteljski život te povredu načela kontradiktornosti i jednakosti oružja u postupku odlučivanja s obzirom na to da ga sud nikad nije saslušao.²⁸

4.1.2. Ocjena Ustavnog suda

U svojoj odluci sud je postupao sukladno članku 8. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koji glasi: „Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.“ te st. 2. „Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

Sud ističe negativnu obvezu države da se suzdrži od miješanja u obiteljski život, no kada je to u skladu s načelom razmjernosti država je dužna aktivno sudjelovati u cilju ostvarivanja pretpostavki za poštovanje i djelotvornu zaštitu obiteljskog života svojih građana.

Ustavni sud u ovom postupku smatra relevantnim za donošenje odluke načelo razmjernosti u izricanju mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, načelo razmjerne i najblaže intervencije u obiteljski život, opće i posebne pretpostavke za izricanje mjere te saslušanju roditelja u postupcima u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta kao i u postupcima kojima se određuju mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.

Kako bi utvrdio je li došlo do povrede prava podnositelja na poštivanje obiteljskog života Ustavni sud razmatra zakonitost miješanja te nužnost i legitimnost cilja koji se nastoji postići.

Zakonitost miješanja države Ustavni sud prepoznaje u činjenici da su rješenja prvostupanjskog i drugostupanjskog suda donesena sukladno zaštiti najboljeg interesa djeteta. U ovom konkretnom predmetu Ustavni sud smatra kao propust u postupanju prvostupanjskog i drugostupanjskog suda to što nisu podnositelju osigurali mogućnost sudjelovanja u postupku te

²⁸ Hrabar, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Preložnjak, B.; Šimović, I.; Bratković, M.; Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske o mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, Zagreb, 2024. str. 149 – 156.

osobnog saslušanja čime je propušteno utvrditi je li predložena mjera u skladu s načelom razmjernosti i najblaže intervencije u obiteljski život.

Ova odluka Ustavnog suda važna je s obzirom na to da ističe nužnost uključenosti roditelja u sudski postupak kako bi mu se osigurala zaštita konvencijskog prava. Osim prava na saslušanje roditelja na temelju čega je ustavni sud utvrdio povredu u ovom postupku, potrebno je saslušati i dijete s obzirom na to da ono ima pravo na izražavanje mišljenja u skladu s njegovom dobi, no to je u ovom slučaju propušteno učiniti. Izraženo djetetovo mišljenje pridonijelo bi donošenju odluke u skladu s najboljim interesom te da je dijete bilo saslušano postoji mogućnost da bi došlo donošenja drugačije odluke koja bi bila u skladu s najboljim interesom djeteta.

Ustavni sud uputio je na ponavljanje sudskog postupka radi otklanjanja nedostataka u odnosu na podnositelja. Od izuzetne je važnosti da sudovi poštuju prava roditelja s obzirom na to da se postupak zaštite djetetovih prava produžuje ako nije postupano poštivajući prava djeteta i roditelja te se samim time ne postupa u skladu s načelom žurnosti u postupku kao i načelom najboljeg interesa djeteta.

4.2. Odluka Ustavnog suda br. U-III-6685/2021

4.2.1. Činjenično stanje

U prvostupanjskom sudskom rješenju, na temelju izvješća Hrvatskog zavoda za socijalni rad navodi se kako majka grubo zanemaruje roditeljske dužnosti, protivi se suradnji sa zavodom za socijalni rad, ne prepoznaje emocionalne i druge potrebe djece te su ona i otac djece pravomoćno osuđeni za kazneno djelo zanemarivanja i zlostavljanja djece. Ne pokazuju namjeru poboljšati svoje roditeljske sposobnosti te im je sukladno tome izrečena mjera lišenja prava na roditeljsku skrb. Podnositeljica navodi kako joj je u postupku bilo onemogućeno iznošenje činjenica. Djeca su iznijela svoje mišljenje vezano uz postupak.²⁹

²⁹Hrabar, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Preložnjak, B.; Šimović, I.; Bratković, M. op. cit. u bilj. 28., str. 106 – 108.

4.2.2. Ocjena Ustavnog suda

Ustavni sud donosi odluku sukladno čl. 35. Ustava RH kojim se jamči svakome pravo na poštovanje i pravnu zaštitu njegovog obiteljskog života te u skladu s čl. 8 Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama u odnosu na pravo roditelja na poštovanje privatnog i obiteljskog života i u skladu s načelom prvenstvene zaštite dobrobiti i prava djeteta propisanog Obiteljskim zakonom.

Ustavni sud utvrđuje da su osporavana rješenja utemeljena na odredbama članaka 170. i 171. Obiteljskog zakona te da je legitimni cilj bio zaštita osobnih prava djeteta. S obzirom na pravo roditelja na poštovanje privatnog i obiteljskog života na koje se poziva podnositeljica ustavne tužbe jasno je kako svaka odluka kojom se dijete izdvaja iz obitelji predstavlja miješanje u to pravo roditelja no ne postoji obveza države nebrojeno puta pokušati uspostaviti narušenu obiteljsku zajednicu već poduzeti nužne korake u tom smjeru, ali ako to ne predstavlja najbolji interes djeteta dužnost države ograničiti je te odnose. Pravo roditelja da živi i skrbi o svom djetetu ne može ići na štetu djetetovog zdravlja i adekvatnog razvoja.³⁰

Ustavni sud je u ovom slučaju utvrdio kako su redovni sudovi utvrdili sve relevantne činjenice te donijeli ispravnu odluku koja je u najboljem interesu djeteta s obzirom na to da bi povratak djeteta u obitelj predstavljao opasnost za život i zdravlje djece te da podnositeljici nije povrijeđeno pravo na poštovanje obiteljskog života.

4.3. Odluka Ustavnog suda br. U-III-249/2022

4.3.1. Činjenično stanje

Podnositeljica podnosi ustavnu tužbu ustavnom sudu nakon prvostupanjskog i drugostupanjskog rješenja kojemu su nju i oca dvoje maloljetne djece lišili prava na roditeljsku skrb. Prvostupanjskim rješenjem određeno je ostvarivanje osobnih odnosa roditelja s maloljetnom djecom. Postupak radi lišenja prava na roditeljsku skrb pokrenuo je Hrvatski

³⁰ Hrabar, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Preložnjak, B.; Šimović, I.; Bratković, M. op. cit. u bilj. 28, str. 111.

zavod za socijalni rad nakon upućivanja blažih mjera obiteljsko-pravne zaštite prema roditeljima. Otac je ocijenjen kao nekompetentan roditelj koji ne mari za djecu i njihovu budućnost, a majka kao osoba narušenog psihičkog stanja, no ipak nastoji unaprijediti svoje roditeljske kapacitete.

Podnositeljica je tražila da se pribave mišljenja stručnjaka o njezinim roditeljskim kompetencijama. Provedeni su opsežni dokazi od dokumentacije Hrvatskog zavoda za socijalni rad do medicinske dokumentacije o stanju podnositeljice. Iz nalaza Hrvatskog zavoda za socijalni rad proizlazi kako bi povratak djece u obitelj predstavljao opasnost za život, zdravlje i razvoj. Djeca su smještena kod bake i djeda te su izjavila kako žele tamo i ostati, a nastaviti ostvarivati osobne odnose s roditeljima. Imenovane su im posebne skrbnice koje podupiru mišljenje Hrvatskog zavoda za socijalni rad kako podnositeljica nema uvjete za preuzimanje samostalne skrbi o djeci.³¹

4.3.2. Ocjena Ustavnog suda

Ustavni sud svoju odluku temeljio je na odredbama Obiteljskog zakona o načelu prvenstvenog prava roditelja da skrbe o djetetu, načelu najblaže intervencije u obiteljski život, načelu razmjernosti u izricanju mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, prema općim i posebnim pretpostavkama za izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb te pravu na poštivanje privatnog i obiteljskog života propisanog čl. 8. Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama.

Ustavni sud u svojoj odluci uzima u obzir presudu Europskog suda za ljudska prava u predmetu Johansen protiv Norveške, naglašavajući pozitivnu obvezu države da osigura ostvarivanje roditeljskog prava na život s djetetom, ali i važnost donošenja mjere koja je sukladna najboljem interesu djeteta.

Sud ističe kako mjere trebaju biti privremene, a trajne tek onda kada je nužno za zaštitu djetetove dobrobiti.³² U konkretnom slučaju, sudovi su donijeli najtežu mjeru lišenja roditeljske skrbi, s obzirom na to da se prethodna mjera nije mogla više izricati, a povratak djece u

³¹ Hrabar, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Preložnjak, B.; Šimović, I.; Bratković, M. op. cit. u bilj. 28, str. 118 – 124.

³² Ibid., str. 126.

obiteljsku zajednicu predstavljao bi opasnost za njihov razvoj. Podnositeljica u ustavnoj tužbi navodi kako joj je povrijeđeno pravo na privatni i obiteljski život te da u postupku nije bilo provedeno psihijatrijsko vještačenje u vezi s njezinom dijagnozom.

Također, istaknuto je da je posebna skrbnica prisustvovala na jednom od tri održana ročišta te da je svoj nedolazak na ročišta ispričala još u tri navrata, što je ukazivalo na njezinu pasivnost. Ustavni sud ocijenio je angažman posebne skrbnice nedovoljnim za učinkovitu zaštitu prava djeteta. Konačno, Ustavni sud zaključuje kako je došlo do propusta u postupanju sudova, jer nisu utvrdili sve relevantne činjenice potrebne za donošenje odluke o lišenju prava na roditeljsku skrb što je dovelo u pitanje primjenu načela razmjernosti zadiranja u obiteljski život.

Sud je naložio ponavljanje postupka kako bi se otklonili ti nedostaci u odnosu na podnositeljicu. Ova odluka važna je jer ističe ključnu ulogu posebnog skrbnika u postupku te njegovu obvezu da u potpunosti zastupa interese djeteta te potrebu utvrditi sve relevantne činjenice na strani roditelja i djeteta kako bi se postupalo sukladno pravima i interesima svih stranaka u postupku.

5. ZAKLJUČAK

Obiteljski zakon propisuje dužnost roditelja skrbiti o svom djetetu te brinuti o njegovim osobnim i imovinskim pravima. Odnos između roditelja i djeteta osim zakonom regulira se i Ustavom, međunarodnim konvencijama te drugim propisima. Dakle ona nije samo prirodna želja roditelja da o svojoj djeci brinu već ona predstavlja i zakonsku obvezu nametnutu od zakonodavca. Veliki broj roditelja postupaju u skladu s prirodnom željom za brigu o djetetu te i kada ona ne bi bila zakonski regulirana ne bi došlo do promjene u njihovom postupanju. Ipak postoje iznimke kad roditelji ne provode skrb kvalitetno i na odgovarajući način te zbog toga zakonodavac propisuje postupak postupanja u takvim slučajevima, a uzimajući u obzir da je obveza države štiti prava svih svojih građana, a posebice onih koji ta svoja prava ne mogu sami zaštititi kao što su djeca. Kako bi se njihova prava zaštitila zakonodavac propisuje mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta te kao konačnu mjeru lišenje prava na roditeljsku skrb.

Mjera lišenja prava na roditeljsku skrb donosi se u najtežim slučajevima kršenja roditeljskih dužnosti, budući da se tom odlukom zadire u temeljno pravo roditelja na poštivanje privatnog i obiteljskog života. Sukladno tome potrebno je postupati s posebnom pažnjom, u skladu s načelom razmjerne intervencije u obiteljski život, te istovremeno osigurati prvenstvenu zaštitu dobrobiti i prava djeteta. S obzirom na obvezu države na prvenstvenu zaštitu prava djeteta, ali i poštivanje roditeljevih prava donošenje odluke o lišenju prava na roditeljsku skrb iznimno je težak postupak.

Kako bi procijenili doprinosi li doista mjera lišenja prava na roditeljsku skrb učinkovitoj zaštiti prava djeteta potrebno je osloniti se na statistička izvješća. Prema istraživanju koje je 2011. godine proveo Državni zavod za statistiku³³ od ukupno 83.376 maloljetnih korisnika socijalne skrbi, 44% činili su maloljetnici prema kojima je primijenjena mjera obiteljsko-pravne zaštite. Roditelja lišenih roditeljske skrbi na početku 2011. bilo je 494., od čega su novoevidentiranih 183, a neaktivni 142. Na kraju 2011. godine bilo je ukupno 535 roditelja lišenih roditeljske skrbi od čega 303 očeva i 232 majke.

³³ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Korisnici i usluge socijalne skrbi u 2011., 9. srpnja 2012. dostupno na https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/08-04-01_01_2012.htm (17. srpnja 2024.)

Međutim broj roditelja koji zanemaruju ili zlostavljaju svoju djecu znatno je veći. Na početku 2011. godine zabilježeno je 10834 takvih slučajeva od čega su 4113 novoevidentiranih te 4473 neaktivnih slučajeva. Na kraju 2011. godine bilo je 10474 slučaja od čega je 5405 očeva i 5069 majki. Ove brojke pokazuju kako je broj roditelja koji svoju djecu zlostavljaju ili zanemaruju daleko veći od onih prema kojima je izrečena mjera lišenja prava na roditeljsku skrb. To nije iznenađujuće s obzirom na to da se nastoji očuvati primarna obiteljska zajednica kroz upućivanje blažih mjera prema roditeljima prije nego što se izrekne najteža mjera. Naravno, nisu sva ponašanja roditelja kojim zanemaruju ili zlostavljaju djecu dovoljno ozbiljna da bi dovela do lišenja roditeljske skrbi već se neka ponašanja mogu ispraviti upućivanjem blažih mjera. Stoga je razumljivo zašto je broj roditelja koji su lišeni roditeljske skrbi znatno manji u usporedbi s onima koji zanemaruju ili zlostavljaju svoju djecu.

Također važno je pogledati godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u RH u 2015. godini u kojem je vidljivo kako je izrečena mjera lišenja prava na roditeljsku skrb od 161 slučaj, vraćena tek u 13 slučajeva.³⁴ S obzirom na ovu statistiku jasno je kako se roditelje lišava roditeljske skrbi samo u slučajevima kada je to doista nužno te kada druge mjere nisu imale utjecaja na poboljšanje obiteljske situacija te je vidljivo kako se ta situacija samo u rijetkim slučajevima promijeni dovoljno kako bi ta skrb bila vraćena čime je jasno vidljivo da ova mjera doprinosi zaštiti prava djeteta.

S osobnog stajališta, smatram da je mjera lišenja prava na roditeljsku skrb temeljito i kvalitetno regulirana te uvelike doprinosi učinkovitoj zaštiti prava djeteta. Bez ove mjere, ne bi se mogla osigurati trajna zaštita djece u slučajevima kada roditelji zloupotrebljavaju svoje dužnosti, s obzirom na to da se ova mjera izriče na neodređeno vrijeme. Mjera lišenja roditeljske skrbi jedina pruža dugoročnu zaštitu djece u situacijama kada roditelj pokazuju nekompetentne roditeljske sposobnosti. Također, ova mjera jamči da su prava djeteta u potpunosti zaštićena s obzirom na to da se roditelju oduzimaju sva prava vezana uz roditeljsku skrb, a djeca imaju priliku odrastati u sigurnom i stabilnom okruženju. Time se djeca štite od odrastanja u disfunkcionalnim obiteljima, što je dugoročno u njihovoj dobrobiti, te predstavlja jedno od temeljnih načela Obiteljskog zakona.

³⁴Ministarstva socijalne politike i mladih, Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u RH u 2015. godini dostupno na <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godi%C5%A1nje%20statisticko%20%20izvjesce%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%20u%20RH%20u%202015.%20godini-2.pdf> (21. kolovoza 2024.)

Zakonodavac dopušta u iznimnim situacijama ostvarivanje osobnih odnosa roditelja s djetetom unatoč razini štetnih postupaka roditelja. Smatram da zakonodavac polazi od mišljenja da ako to dijete ipak želi ostati u kontaktu s roditeljem nužno mu je osigurati tu mogućnost jer su djeca bez obzira na štetne postupke roditelja vezana uz svoje roditelje te kao što je vidljivo iz sudskih postupaka u nekim slučajevima žele ostvarivati osobne odnose s njima. Važno je također navesti da zakonodavac otvara mogućnost da dijete izrazi svoje mišljenje vezano za postupak donošenja mjere lišenja prava na roditeljsku skrb što je važno kako bi se donijela odluka u najboljem interesu djeteta.

Mjera lišenja roditeljske skrbi ima dalekosežan utjecaj, ne samo na pravnu situaciju roditelja i djeteta, nego i na cjelokupni proces zaštite dječjih prava, osiguravajući im stabilnost i sigurnost u okolini koja je usmjerena na njihovu dobrobit i razvoj.

LITERATURA

Knjige i znanstveni članci

Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Irena Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2021.

Hrabar, D.; *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, Zagreb, 2019.

Hrabar, D.; Korać Graovac, A.; *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019.

Hrabar, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Preložnjak, B.; Šimović, I.; Bratković, M.; *Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske o mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta*, Zagreb, 2024.

Korać Graovac, A., *Od zajedničkog do samostalnog ostvarivanja roditeljske skrbi i natrag – kako zaštititi prava djece i roditelja*, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, VIII*, Zagreb, 2017.

Ustav, zakoni i međunarodni ugovori

Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 85/10, 5/14

Obiteljski zakon (1998.), Narodne novine, br. 162/98., 116/03

Obiteljski zakon (2003.), Narodne novine, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13, 75/14, 5/15, 103/15

Obiteljski zakon (2014.), Narodne novine br. 75/14, 5/15, 103/15

Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23

Zakon o braku i porodičnim odnosima, Narodne novine br. 11/78., 27/78., 45/89., 51/89. - službeni pročišćeni tekst, 59/90., 25/94., 162/98.

Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine - Međunarodni ugovori br. 18/97., 6/99. - proč. tekst, 8/99 - ispr., 14/02., 1/06. i 13/17.

Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, Narodne novine, 123/15, 87/22

Statistička izvješća

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Korisnici i usluge socijalne skrbi u 2011., 9. srpnja 2012. dostupno na https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/08-04-01_01_2012.htm (17. srpnja 2024.)

Ministarstva socijalne politike i mladih, Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u RH u 2015. godini dostupno na <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godi%C5%A1nje%20statisticke%20izvjesce%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%20u%20RH%20u%202015.%20godini-2.pdf> (21. kolovoza 2024.)